

SYLWIA KUSTOSZ

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Wydział Pedagogiki i Psychologii. Polska
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6403-0821>
sylwiakustosz@wp.pl

Dar kreatywności – wykorzystanie pedagogiki F. Froebela w edukacji małego dziecka

*The Gift of Creativity – Froebel’s Pedagogy
in Early Childhood Education*

STRESZCZENIE

Kreatywność odgrywa bardzo dużą rolę w naszym życiu, pomaga bowiem rozwiązywać problemy oraz pozwala na myślenie otwarte, abstrakcyjne, dywergencyjne. Ponadto sprawia, że stajemy się bardziej pewni siebie. Dlatego tak ważne jest, by uczyć jej już we wczesnym dzieciństwie. Myślenie kreatywne jest dziś potrzebną umiejętnością. Pedagogika F. Froebela stanowi doskonałe rozwiązanie, gdyż wskazuje, dlaczego i jak być kreatywnym nauczycielem oraz jak wychować kreatywne dzieci w przedszkolach i szkołach.

Słowa kluczowe: kreatywność; przedszkole; Froebel; dary Froebela

WSTĘP

Współczesny przedszkolak rozwija się w czasach, kiedy wszystko jest gotowe, dostępne, zaplanowane, osadzone w konkretnym kontekście. Zabawki przestają spełniać swoją podstawową funkcję – nie pozwalają na nadawanie im sensów i znaczeń w zależności od potrzeb czy pomysłów swych małych użytkowników, lecz narzucają sposoby wykorzystywania i dostarczają gotową fabułę zabaw. Często są to postaci czy akcesoria związane z aktualnie popularnymi bajkami lub serialami animowanymi, w efekcie czego dziecko, sięgając po określonego „bohatera”, uruchamia jedynie

mechanizm naśladownictwa, kopiuje dane zachowania w trakcie zabawy. Zabawa więc – jako podstawowa forma dziecięcej aktywności – przestaje być formą wyrazu, naturalnej ekspresji, aktem twórczym, staje się zaś kierowaną, zewnątrzsterowną formą scenariusza nieświadomie odgrywanego przez dzieci. Oczywiście wszystko zależy od tego, co dorośli zaoferują dziecku, jaką stworzą mu przestrzeń. Wręczając dziecku określonego rodzaju zabawkę, dajemy mu bowiem nie tylko przedmiot, ale i informację: „To jest dla ciebie”, „Tym możesz się bawić” (Krajewska 2003, s. 222).

Podobnie rzecz się ma z edukacją. Jej jakość i efektywność są zależne od przestrzeni, jaką stworzy czy zaaranżuje nauczyciel. „Dziecko zdaniem konstruktywistów ma odkrywać świat i samego siebie w różnych relacjach ze światem. Dlatego rolą nauczyciela jest tworzenie warunków do tego, aby każda grupa przedszkolna i każda jednostka w przedszkolu mogła ujawnić potrzeby, problemy, wątpliwości, pragnienia” (Andrzejewska 2018, s. 44–45). Podobnie jak rynek zabawkarski, tak i rynek edukacyjny nasycony jest różnymi gotowymi pomocami dydaktycznymi (tzw. pakietami edukacyjnymi, kartami pracy). Nauczyciel może wybrać to, co łatwe, dostępne i tworzyć rzeczywistość opartą na schematach, zapamiętywaniu i odtwarzaniu, ale może też zaaranżować przestrzeń stymulującą, pobudzającą, inspirującą, nienarzucającą gotowych, jednorodnych rozwiązań. Kategoria miejsca ma ogromny wpływ – może ograniczać lub wspierać procesy interpretacyjne i twórcze.

Odpowiedzią na powyższe problemy współczesnej edukacji i procesów wychowania małego dziecka jest filozofia pedagogiczna F. Froebela, który koncentrując się na prawach naturalnego rozwoju dziecka, opracował system nauki poprzez zabawę oraz stworzył materiał do realizacji swoich postulatów – są to tzw. dary, czyli zabawki, pomoce, materiał do autoedukacji. Opracowana ponad 150 lat temu, skoncentrowana na dziecku i jego indywidualności wizja freblowskich ogródków dziecięcych powraca i wypełnia lukę w systemie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej.

ROLA KREATYWNOŚCI W EDUKACJI MAŁEGO DZIECKA

Kreatywność podnosi jakość funkcjonowania człowieka na wszystkich płaszczyznach jego życia już od wczesnych lat dzieciństwa:

- indywidualnej, na której każdy może stworzyć coś subiektywnie nowego,
- społecznej, kiedy to co nowe przejawia się w otoczeniu społecznym, międzyludzkim,
- towarzyskiej, ponieważ to co nowe skupia uwagę ogółu i oddziałuje na niego (Braun 2009, s. 29).

Jak słusznie zauważyła D. Braun:

(...) dzieci potrzebują kompetencji dla udanego radzenia sobie z przyszłym życiem. Niektóre z tych kompetencji, jak samodzielność, umiejętność współpracy i komunikacji, rozpoznali-

śmy już jako ważne cele kształcenia. Kreatywność, jako umiejętność rozwiązywania problemów i organizacji życia, powinna być kolejną podstawową kompetencją, którą powinniśmy poważnie potraktować jako pedagogiczny cel i zadanie. (Braun 2009, s. 36)

Odpowiedni dobór środków i metod oraz wspomniana już przez mnie aranżacja przestrzeni sprawiają, że dziecięca zabawa, a właściwie nauka poprzez zabawę, będzie stymulować kreatywne postawy i myślenie dzieci. Zabawa i twórczość są bowiem skoncentrowane wokół wspólnych założeń, gdyż:

- twórczość to podstawowy mechanizm zabawy,
- zabawa to przesłanka i źródło twórczości,
- zabawa i twórczość wynikają ze wspólnych lub podobnych mechanizmów psychologicznych (Kubicka 2003, s. 103).

Te założenia zrealizują się jedynie w zabawie spontanicznej, w warunkach, które stworzy samo dziecko, oraz w przestrzeni, którą samo wybierze. Według D. Waloszek:

Jeżeli czyni to dorosły [narzuca przestrzeń do zabawy – S.K.], dziecko się nie bawi, lecz co najwyżej jest zabawiane przez zadania, przez przedmioty podsuwane czy wkładane do ręki, przez określenie miejsca do zabawy, czasu jej realizacji. Nie o taki stosunek do zabawy nam chodzi. (Waloszek 2006, s. 258–261)

Istotne powiązania kreatywności i zabawy są niezwykle ważne w kontekście edukacji małego dziecka. Tworząc odpowiednie sytuacje, stwarzając warunki, dając wolność wyboru, zaopatrując sale i przestrzenie edukacyjne w odpowiednie materiały, w sposób naturalny, harmonijny i indywidualny możemy stymulować rozwój dziecka.

Taki model edukacji postulował F. Froebel, który metaforycznie przedstawił przestrzeń edukacyjną jako ogród. Nauczyciel – jako ogrodnik – pielęgnuje rośliny, eliminuje wszelkie szkodliwe czynniki, ale nie ingeruje w ich strukturę, tylko pozwala im naturalnie rozkwiąć, rozwijać się. Dzieci są postrzegane jako właśnie te rośliny, które wymagają od opiekuna niezbędnych czynności pielęgnacyjnych i tworzenia odpowiednich warunków do wzrostu. „Dajemy przestrzeń i czas roślinom do odpowiedniego wzrostu (...). Dlaczego więc dzieci traktujemy jak wosk czy glinę, którą można modelować tak, jak się chce?” – pytał Froebel w swoim dziele *The Education of Man* (1908, s. 8), krytykując dominującą w jego czasach bierną, pasywną edukację.

Twórczość i kreowanie jako wartości wychowawcze znajdują się w koncepcji Froebela za filozofią idealizmu, mówiącą o tym, że sztuka to istotny rodzaj duchowości. Dlatego już najmłodsze dzieci jego zdaniem powinny mieć okazję do wyrażania swoich stanów wewnętrznych w celu uzewnętrznienia swojej natury. W akcie tworzenia dziecko staje się kreatorem – jedynie poprzez samodzielne tworzenie czegoś jest w stanie zrozumieć siebie i świat (Liebschner 2006).

Te freblowskie dawne postulaty są dziś – w czasach natłoku bodźców, doznań i możliwości – niezwykle aktualne. W dobie tabletów, cyfryzacji i homogenizacji, kiedy dziec-

ko nie ma okazji do tworzenia czy nadawania znaczeń i interpretowania, większość przedmiotów w jego otoczeniu oraz zabawek jest gotowych, określonych i zamkniętych. Indywidualizacja jest wypierana przez unifikację, jeden przedmiot tak samo mają wykorzystywać wszystkie dzieci. W takiej rzeczywistości nauczyciele nie mają łatwego zadania, muszą bowiem stanąć na straży naturalnego potencjału (kreatywności), który jest ograniczany czy wręcz niszczone przez nieodpowiednio zaaranżowane środowisko wychowawcze, zarówno materialne, jak i emocjonalne, psychiczne. Stanowisko Froebela odradza się dziś na nowo. Jest ono warte poznania i zgłębienia nie tylko ze względu na słuszne założenia. Otóż ten wybitny pedagog stworzył gamę materiałów – darów, które pomagają wydobyc i rozwijać dziecięcą kreatywność.

DARY FROEBELA W ZABAWIE I EDUKACJI MAŁEGO DZIECKA

„Największa zasługa Froebela polega na tem, że zgłębił przyrodę dziecka, podpatrzył jej wymagania i dał środki zaspokojenia tychże. Środki te bynajmniej nie są sztuczne, u podstawy ich tkwi myśl głęboka – najwyższe prawo wychowania” (Strzemeska, Weryho 1895, s. 23).

Dary to materiał wspólny dla dzieci i nauczyciela, służący do zabawy, edukacji i – co bardzo istotne – autoedukacji. Oznacza to, że twórca tak przemyślał ich konstrukcję, by poprzez swobodne manipulowanie nimi, doświadczanie i obserwowanie dziecko dokonywało operacji wnioskowania, analizowania, a także spostrzegało prawa fizyczne, podobieństwa, różnice i właściwości brył w toku aktywności własnej, niekierowanej zabawy. Najbardziej podstawową funkcją darów było zapoznawanie dzieci ze strukturą przedmiotów poprzez manipulowanie nimi. Idea Froebela była prosta – dzieci poprzez aktywny kontakt z podstawowymi formami miały odkrywać właściwości i zależności kryjące się w darach (podarkach). Co istotne, od zależności zaobserwowanych na konkretnych przedmiotach miały one dochodzić do wniosków dotyczących szerszej perspektywy – świata, przyrody. Dary służyły dzieciom także do odtwarzania wrażeń zewnętrznych i własnych doświadczeń oraz do przedstawiania ich w sposób symboliczny.

Froebel zaprojektował sześć darów, ponumerowanych zgodnie ze stopniem ich trudności. Podkreślić należy konsekwencję i logikę opracowanego materiału. Rozmiary poszczególnych elementów oparte są na jednostce miary, jaką jest jeden cal. Kształty i formy brył znajdujących się w zestawie darów powtarzają się, lecz ich struktura się komplikuje. Dary to po kolei: wełniane piłeczki na sznureczkach w kolorach podstawowych i pochodnych (dar 1); drewniane bryły kuli, walca i sześcianu oraz stelaż do zawieszania i wprawiania brył w ruch (dar 2); osiem klocków w kształcie sześcianów o objętości odpowiadającej sześcianowi z daru 2 (dar 3); osiem klocków w kształcie prostopadłościanów o objętości równej sześcianowi z daru 2 (dar 4); klocki o coraz bardziej skomplikowanych cięciach wzdłuż przekątnej (dary 5 i 6). Kolejne dary: 5b

(klocki w kształcie sześciątów, walców, graniastosłupów), 5p (okręgi podzielone na dwie, trzy i cztery równe części), 1.1 (kolorowe koraliki w kształtach walca, sześcianu i kuli), 1.2 (tablica z kolorowymi punktami i sznurkami do przeplatania), 7 (mozaika geometryczna), 8 (kolorowe patyczki o zróżnicowanych długościach), 9 (pierścienie i półpierścienie), 10 (kolorowe punkciki) – zostały wykonane z podobnych materiałów naturalnych (głównie z drewna) i łączą się w całość z darami podstawowymi.

Dary nie są skomplikowane w formie – pozwalają dziecku na sensowną, coraz bardziej precyzyjną manipulację, poznawanie właściwości przedmiotów oraz odtwarzanie wrażeń zewnętrznych, co stanowi jedną z pierwszych możliwości kreacyjnych dziecka.

Wprowadzając dary do przestrzeni edukacyjnej, dajemy dziecku możliwość swobodnego manipulowania, wykorzystywania oraz – co istotne w kontekście zabawy i kreatywności – nadawania znaczeń. Te proste przedmioty pozwalają dziecku na realizację różnych zabaw, które są od zawsze głęboką dziecięcą potrzebą, a które dziś – przez kulturę nadmiaru i dookreśloności – nie mogą być realizowane, czyli zabaw symbolicznych. W nurcie pedagogiki freblowskiej nauczyciel, wykorzystując dary do swoich działań dydaktycznych, nie daje dzieciom instrukcji i nie nakazuje, lecz inspiruje, zachęca, otwiera.

Wykorzystując podczas zajęć dar 1 (12 piłeczek), raz do zabaw manipulacyjnych, innym razem do ilustrowania treści wiersza czy też do opowiadania (np. zielona piłka może symbolizować smoka, żółta – słońce itd.), nauczyciel pokazuje dzieciom, że dar ten stanowi symbol i tylko od wyobraźni zależy sposób jego wykorzystania.

Podobnie jest z klockami – raz posłużą do przeliczania, innym razem zaś do odtwarzania obserwowanych kształtów i form, jeszcze innym razem mogą być częścią większej całości – tzw. teatrzyku stolikowego czy freblowskiego, gdzie zamiast prezentowania dzieciom gotowej planszy czy ilustracji nauczyciel wykreuje obraz przestrzenny z darów Froebela i innych materiałów naturalnych (zob. Małek 2016).

Wykorzystując klocki z daru 7 (kolorowe, drewniane w kształcie trójkątów, rombów, kwadratów, kół, półkoli) do klasyfikowania, budujemy kompetencje matematyczne. Co ciekawe, te same klocki mogą posłużyć do tworzenia abstrakcyjnych obrazów wzorowanych na sztuce współczesnej (np. W. Kandńskiego, P. Klee, K. Malewicza).

Bawiąc się swobodnie bryłami z daru 2 (kulą, walcem, sześcianiem), dziecko zauważy ich cechy wspólne oraz różnice, a także zbada ich właściwości, zależności, porówna też ich strukturę do innych znanych obiektów.

Kolorowe drewniane patyczki o różnych długościach rozwijają nie tylko intuicję matematyczną, ale i inspirują do tworzenia wzorów, rozbudowywania obrazów (od prostych do bardziej złożonych), wydobywania dźwięków za ich pomocą, konstruowania form przestrzennych, układania liter, cyfr – wyrażania tego wszystkiego, czym dziecko jest aktualnie zainteresowane.

Dary w przedszkolu wykorzystuje się na wiele sposobów. Na przykład w trakcie zajęć dydaktycznych nauczyciel, posługując się prostą formą darów, ilustruje zaplanowane do przekazania treści (historie, legendy, opowiadania, wiersze, piosenki)

i zarazem zaprasza dzieci do budowania wspólnego obrazu. Bazując na obrazach schematycznych, uproszczonych, pozostawia się margines swobody dla dziecięcej wyobraźni, która z kreatywnością i twórczością jest istotnie powiązana. Taki sposób prowadzenia zajęć inspirowuje dzieci do podejmowania dalszych zabaw symbolicznych opartych na tworzonych przez siebie schematach.

Inny sposób wykorzystania darów do pracy z dziećmi i inspirowania do zachowań kreatywnych to bazowanie na schematach konstrukcyjnych i dostosowanych do nich wierszach. Rymowana historia stanowi impuls do kreatywności językowej, a konstruowanie budowli rozwija zdolności twórcze i wyobraźnię przestrzenną oraz generuje kolejne pomysły na kreatywne zabawy. Schematy konstrukcyjne znajdują się w oddzielnych segregatorach o stopniowanej trudności: od prostych konstrukcji z ośmiu klocków po rozbudowane modele z kilku zestawów darów. Pracując ze schematami, dziecko uczy się, że nie ilość elementów i materiałów jest ważna, lecz pomysł i sposób ich wykorzystania.

W kontekście rozwoju kreatywności, który jest tak ważny dla pedagogiki Froebela, należy wspomnieć o swobodnym układaniu przez dzieci różnych kształtów i kompozycji. Dziecko może tworzyć świat:

- kształtów naturalnych: kształtów/form życia, czyli znanych konstrukcji (tj. bram, zamków, wież, schodów, mostów), które istnieją w dziecięcych schematach poznawczych. Dzieci mogą je układać, posługując się wzorem (schematem, zdjęciem, matrycą) lub na podstawie własnych spostrzeżeń,
- kształtów piękna: wzorów o charakterze ozdobnym, dekorów układanych jako rytmy, pasy lub wzory o charakterze gwieździstym, rozet o konstrukcji krzyżowej. Poza aktem twórczym uaktywnia się w tym procesie wiedza o zjawiskach matematycznych (przesunięcia, obroty),
- kształtów wiedzy: konstrukcji ilustrujących zjawiska matematyczne o charakterze arytmetycznym lub geometrycznym. W tym przypadku dary znajdują zastosowanie podczas dodawania, odejmowania, dzielenia, mnożenia, tworzenia zbiorów itp.

Dary towarzyszą dzieciom nie tylko podczas zajęć dydaktycznych, lecz także w czasie zabaw swobodnych. Stanowią wtedy materiał do indywidualnej dyspozycji dla każdego chętnego dziecka. Dzieci bawią się darami przy stolikach oraz na dywanie. Wykorzystują dary w sposób oczywisty – rzucają do siebie piłeczkami, budują z klocków, układają rytmy i obrazki z patyczków, mozaiki geometrycznej i kolorowych punkcików. Co istotne, znajdują coraz to nowe zastosowania dla materiałów. Otóż piłeczki stają się kolczykami, bransoletkami, koronami, a patyczki służą do „gry na perkusji”. Z kolei sześciany z daru 3 stają się małymi myszkami, których mamą jest duży sześcian z daru 2 itp. W kontakcie z darami dziecko odczuwa naturalną radość. Ich formy i kształty są dzieciom bliskie, gdyż są inspirowane naturą. Określenie „dar” automatycznie wyzwała w dziecku szacunek do otrzymanego przedmiotu, który przenosi się stopniowo na szacunek do otaczającego świata. Prosta, konsekwentna forma oraz ograniczona liczba elementów freblowskich zabawek prowokuje do poszuki-

wania nowych rozwiązań i form zastosowania, a jednocześnie sprzyja dziecięcemu odwzorowywaniu rzeczywistości i własnych doświadczeń w wybrany przez siebie, a nie narzucony sposób. Na przykład doświadczenie nowego dziecka w rodzinie może być zilustrowane wprawianiem piłeczek w ruch wahadłowy (mama usypia dziecko); inne dziecko może wykorzystać do tego dar 6 i zbudować łóżeczko; jeszcze inne ułoży z kolorowych figur, patyczków i punktów (dary 7, 8, 10) obraz przedstawiający całą rodzinę. Powstające obrazy będą uproszczone, jednak zostaną utworzone z pełnym zaangażowaniem emocjonalnym (dziecko czuje się konstruktorem, twórcą). Froebel w swoich poglądach na rozwój dziecka podkreślał jego dążenie do obrazowości, którą w pełni może realizować w zabawie darami, rozwijając zarazem wyobraźnię i kreatywność. Stwarzając dziecku okazję do kreatywnej nauki i zabawy, zyskuje się więcej niż podczas nieustannego transmitowania wiedzy. W toku aktywnego działania dziecko poznaje siebie i otaczający świat. Angażując dzieci do konstruowania elementów zajęć dydaktycznych oraz pozostawiając im dowolność w wyborze materiału, wychodzi się naprzeciw sugestiom Froebela, który kładł nacisk na indywidualnie modelowaną edukację. Ważne jest, by nawet w czasie zabaw swobodnych czy zajęć dydaktycznych angażować dzieci do współtworzenia przestrzeni edukacyjnej w myśl zasady: „Od czasu do czasu ustępuj twej roli inicjatora i przewodnika jednemu z bawiących się (dzieci)” (Strzemeska, Weryho 1895, s. 27).

Konstrukcja darów pozwala nauczycielowi i dziecku wydobywać z nich coraz to nowsze zastosowania, konteksty, sensory:

Rzecz jasna, że i zabawki nie powinny być materiałem surowym, z którym dziecko nie wiedziałoby, co zrobić, lecz muszą posiadać postać wykończoną, coraz bardziej się komplikującą i odtwarzającą wrażenia zewnętrzne. Dziecko doznaje stopniowo wrażeń światła, barw, dźwięku, ruchu, formy. Taką samą też kolejną wzrastać ma złożoność zabawek. (Strzemeska, Weryho 1895, s. 25)

Taką właśnie regułą kierował się Froebel, konstruując dary. Zarówno dzieci młodsze, jak i starsze, korzystając z materiałów freblowskich, odkrywają zabawy adekwatne do ich poziomu rozwoju. Młodsze poprzestaną na prostych zabawach symbolicznych, manipulacyjnych, a starsze rozbudzą w sobie potrzebę transgresji, przekraczania dotychczas odkrytych ram, poszukiwania nowych rozwiązań, połączeń, właściwości. „Dziecko nie powinno burzyć formy uprzedniej, ale z każdej poprzedzającej ma otrzymywać następującą – wdrażać się ma do tworzenia, nie zaś burzenia” (Strzemeska, Weryho 1895, s. 26).

Dzięki wykorzystywaniu tego samego materiału (piłek, drewnianych brył, klocków, patyczków, sznurków, koralików) do wielu aktywności, dając dziecku i nauczycielowi wspólny materiał do eksploracji, odkrywania i wykorzystywania, stwarza się przestrzeń do zabawy, która rzeczywiście będzie aktem twórczym, kreatywnym.

Kierując się freblowskimi przesłaniami, można zbudować edukację wychodzącą naprzeciw potrzebom dzieci i przeciwdziałającą współczesnym zagrożeniom.

PODSUMOWANIE

Moja kilkuletnia, oparta na kontakcie z darami Froebela praca w przedszkolu oraz rozmowy przeprowadzone z nauczycielami freblowskimi z całej Polski (podczas konferencji, szkoleń i badań własnych) przyczyniły się do wielu spostrzeżeń i pozwoliły wyciągnąć sporo wniosków. Okazuje się, że poprzez kontakt z materiałami freblowskimi:

- dzieci indywidualnie modelują poziom trudności i skomplikowania podejmowanych przez siebie działań tak, aby możliwe było odczucie sukcesu, zadowolenia,
- dzieci rozwijają swoją perspektywę: od układania kompozycji płaskich po przestrzenne (nawet z płaskich figur),
- niezależnie od wieku symboliczne zabawy z darami stają się istotną częścią swobodnej organizacji czasu,
- następuje wzrost zdolności twórczych, zarówno z zakresu sztuki, jak i mowy. Kontakt z darami prowokuje do opisywania i dopowiadania nie dla wszystkich oczywistych elementów kreowanej rzeczywistości, obrazu, zabawy,
- dary stanowią materiał uniwersalny, gdyż tymi samymi materiałami bawią się chłopcy i dziewczynki,
- dzieci spokojne znajdują w kontakcie z darami wyraz ekspresji emocji, dary pobudzają ich aktywność, a dzieci nadpobudliwe i nadruchliwe mają okazję do wyciszenia i koncentracji,
- dzieci się nie nudzą,
- zabawa spełnia swoje najistotniejsze założenia.

„Zabawa jest najwyższym przejawem rozwoju. Jest spontanicznym wyrazem myśli, emocji – ekspresją, która jest jego własnym życiem... Wyzwała radość, spokój, zawiera wszystkie aspekty, które są ważne dla dziecka... Zabawa w tym wieku nigdy nie jest trywialna... Jest ważna, ma ogromne znaczenie (...)” (Froebel 1908, s. 84).

W natłoku pseudozabawek i pozornych pomocy edukacyjnych potrzebna jest dziś głęboka refleksja, świadomość, intuicja pedagogiczna. To nauczyciele odpowiadają jakość edukacji, wybierają materiały, komponują otoczenie dla dziecięcego rozwoju. Mając niespotykaną ilość możliwości, rozwiązań, propozycji, wybieramy nie to, co łatwe, proste, gotowe, lecz to co rozwinie potencjał, co nieustannie da się stwarzać na nowo. „Dlaczego dary? Prawdopodobnie dlatego, że zdaniem F. Froebela – dziecko nie zawsze samodzielnie natrafi w swoim życiu na odpowiednie przedmioty, które będą w pełni służyły jego rozwojowi. Wybieranie takich przedmiotów i przekazywanie ich dzieciom jako dary staje się zadaniem dorosłego” (Bilewicz-Kuźnia, Kustosz, Małek 2017, s. 33).

Pedagogikę Froebela warto wybrać, ponieważ:

- jest skoncentrowana na dziecku, jego potrzebach i możliwościach rozwojowych,
- pozwala w pełni realizować zasadę indywidualizacji dzięki różnorodnym możliwościom wykorzystywania darów,

- integruje dzieci (dary to materiał uniwersalny, dedykowany wszystkim dzieciom – dziewczynkom i chłopcom, dzieciom w normie rozwojowej oraz o specjalnych potrzebach edukacyjnych),
- akcentuje samodzielność, współpracę,
- pozwala na odkrywanie talentów,
- rozwija cierpliwość, poczucie estetyki, twórczość,
- uczy cierpliwości, systematyczności,
- jest zgodna z naturalnym rozwojem i potrzebami dziecka.

BIBLIOGRAFIA

- Andrzejewska J. (2018), *Elastyczna przestrzeń uczenia się dziecka*. Lubelski Rocznik Pedagogiczny 37(1).
- Bilewicz-Kuźnia B., Kustosz S., Małek K. (2017), *Program Wychowania Przedszkolnego Dar Zabawy*. Lublin: Froebel.pl.
- Braun D. (2009), *Podręcznik rozwijania kreatywności. Sztuka i twórczość w pracy z dziećmi*. Kielce: Wydawnictwo Jedność.
- Froebel F. (1908), *The Education of Man*. New York: D. Appleton and Company.
- Krajewska A. (2003), *Zabawki jako forma socjalizacji do ról płciowych*. W: B. Łaciak (red.), *Dziecko we współczesnej kulturze medialnej*. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
- Kubicka D. (2003), *Twórcze działanie dziecka w sytuacji zabawowo-zadaniowej*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Liebschner J. (2006), *A Child's Work. Freedom and Guidance in Froebel's Educational Theory and Practice*. Cambridge: The Luterworth Press.
- Małek K. (2016), *Teatryki – wielka księga inspiracji. Propozycje animacji teatralnych i zabaw w oparciu o pedagogikę F. Froebela*. Lublin: Froebel.pl.
- Strzemeska J., Weryho M. (1895), *Wychowanie przedszkolne. Podręcznik dla wychowawców*. Warszawa: Księgarnia Teodora Parnickiego.
- Waloszek D. (2006), *Pedagogika przedszkolna. Metamorfoza statusu i przedmiotu badań*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.

SUMMARY

Creativity is very important in our lives, because it helps solve problems and allows open, abstract, divergent thinking. In addition, it makes us more confident. That is why it is necessary to teach it in early childhood. Nowadays, creative thinking is the most important skill. Froebel's pedagogy is an excellent solution because it shows why and how to be a creative teacher and how to raise creative children in kindergartens and schools.

Keywords: creativity; kindergarten; Froebel; Froebel's gifts